

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра загальної та соціальної психології

І. Р. Крупник, О. Є. Блинова

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ
ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ**

**«СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
(З ПРАКТИКУМОМ)»**

Херсон
2018

**УДК 316.6(076)
К 84**

Рекомендовано до друку відповідно до ухвали вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 26.12.2017 р. № 7)

Рецензенти:

Яблонська Т. М., д. психол. н., доцент кафедри психології розвитку,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Цілинко І. О., к. психол. н., доцент кафедри практичної психології
Херсонський державний університет

Крупник І. Р.

К 84 Методичні рекомендації до проведення лабораторних занять з курсу «Соціальна психологія (з практикумом)»: посібник для студентів спеціальності 053 Психологія денної та заочної форми навчання / І. Р. Крупник, О. Є. Блинова. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 64 с.

ISBN 978-966-916-483-4

У методичних рекомендаціях висвітлено програму навчального курсу «Соціальна психологія (з практикумом)», основні теоретичні положення та структурні компоненти лабораторних робіт навчальної дисципліни. Змістова частина лабораторних робіт охоплює провідні питання сучасної соціальної психології: від побудови емпіричного дослідження з урахуванням специфіки наукових розвідок у руслі взаємодії людини та групи до розгляду найважливіших феноменів, пов'язаних із міжособистісним спілкуванням, лідерством, соціально-рольовою поведінкою.

Для студентів спеціальності «Психологія».

УДК 316.6 (076)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ.....	6
РОЗДІЛ 2 ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ.....	14
ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ (З ПРАКТИКУМОМ)».....	53
ПІСЛЯМОВА.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56
ДОДАТКИ.....	60

ПЕРЕДМОВА

Єдина справжня розкіш – це розкіш людського спілкування
(З роману «Земля людей»
Антуан де Сент-Екзюпері)

Курс «Соціальна психологія (з практикумом)» входить до переліку нормативних дисциплін навчального плану та є невід'ємною частиною підготовки студентів за напрямом «Психологія».

Соціальна психологія, без перебільшень, увібрала у себе всі найважливіші психологічні концепції розроблені видатними вченими – починаючи з античних часів і закінчуючи найновітнішими наробками сучасності, оскільки питання взаємодії особистості та суспільства є і буде залишатись центральною проблемою психології.

«Соціальна психологія» є базовою у підготовці психологів, оскільки вона є необхідною як ґрунтовна теоретична дисципліна – для осмислення та розуміння механізмів за якими існує суспільство та процесів, за якими воно розвивається; як прикладна галузь – для навичок проведення емпіричних досліджень, засвоєння базових принципів спілкування та взаємодії у системах «людина-людина», «людина-група», «група-група». Кожна особистість формується в результаті соціалізації, тобто є продуктом суспільних відносин, а саме, завдяки взаємодії індивіда та групи. Тому соціальна психологія вивчає не тільки особистість, але й умови, в яких формується людина.

При вивченні соціальної психології слід враховувати відносну молодість цієї науки. Перші наукові дослідження відносяться до початку двадцятого століття, а саме, коли були створені соціально-психологічні теорії для спроб вивчення масових стихійних рухів. Для такої науки, яка динамічно та швидко розвивається, характерна різноманітність поглядів та пояснень одних і тих самих психічних явищ, існує безліч підходів і класифікацій соціально-психологічних процесів. Тому, при опрацюванні навчального матеріалу необхідно уважно

зіставляти думки науковців, вивчати аргументацію та робити на її основі самостійні висновки.

Мета методичних рекомендацій – ознайомити студентів із змістом та структурою лабораторних робіт з дисципліни та допомогти у якісному засвоєнні навчального матеріалу, мотивувати на подальше соціально-психологічне навчання.

Головним **завданням** даної розробки є створення зв'язку між теоретичними положеннями лекційного курсу та їх практичною апробацією. Сприяння у засвоєнні студентами сучасних уявлень про закономірності у спілкуванні, взаємодії особистості та групи через дослідницький підхід, що є характерним для соціальної психології взагалі.

Методичні рекомендації призначені також для висвітлення можливості застосування отриманих знань при вивченні курсу «Соціальна психологія (з практикумом)» у роботі практичного психолога, а саме, допомоги в набутті та розвитку уміння застосовувати психологічні методи відносно діагностики соціально-психологічних явищ, обробки, інтерпретування отриманих результатів в дослідницьких цілях;

Методичні рекомендації до проведення лабораторних робіт з предмету «Соціальна психологія (з практикумом)» розроблені відповідно структури та змісту робочої програми, монографій, навчально-методичних посібників, наукових статей соціально-психологічного напрямку, які є теоретичною та практичною опорою для студентів у вивченні дисциплін професійного спрямування.

Методичні рекомендації до проведення лабораторних робіт з дисципліни «Соціальна психологія (з практикумом)» мають наступну **структуру**: вступ; теоретичний розділ, який вміщує опис основних теоретичних відомостей необхідних для якісного засвоєння курсу; практичний розділ, що висвітлює зміст лабораторних робіт; питання до екзамену з курсу «Соціальна психологія (з практикумом)»; список використаної та рекомендованої літератури, додатки.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Бурхливі соціально-економічні зміни в українському суспільстві потребують врахування потреби в соціально-психологічних знаннях, сприяють зростанню вимог, як до осмислення подій з точки зору соціальної психології, так і до діяльності спеціалістів, яким знання з соціальної психології потрібні у першу чергу (психологи, менеджери, керівники різних рівнів, практики-підприємці, педагоги, медики, економісти, правознавці та ін.). Пріоритетного значення набувають соціально-психологічні аспекти національного відродження, зокрема, процеси відображення людиною об'єктивно існуючих соціальних відносин і соціальних спільнот, особливості соціальної взаємодії держави і особистості, взаємозв'язок соціальних відносин і спілкування, процеси соціалізації і десоціалізації особистості, характеристика спільнот, соціальних інститутів і груп та їх вплив на становлення і розвиток індивіда, соціально-психологічна підготовка спеціалістів, яка має стати важливою складовою їх загальної професійної підготовки.

Вивчення курсу «Соціальна психологія (з практикумом)» є початком ознайомлення студентів із соціально-психологічною проблематикою. Дисципліна передбачає вивчення теоретичних і методологічних проблем соціальної психології з акцентом на новітніх досягненнях цієї науки, виходячи із сучасного стану науки і реальних запитів практики. Знання актуальних проблем соціальної психології забезпечить можливість вирішення

практичних проблем в різних сферах людської життєдіяльності, де виявляються соціально-психологічні феномени.

Мета курсу – сформувати у студентів теоретичні знання, що стосуються особливостей вияву соціально-психологічних феноменів, сприяти осмисленню ними визначених проблем соціальної психології з розкриттям різних поглядів учених на їх витоки та шляхи розв’язання.

Завдання курсу:

– **методичні:** розкрити специфіку й особливості соціально-психологічного знання, складність його будови, розглянути взаємозв’язки між різними предметними областями соціальної психології; звернути увагу на історію розвитку соціально-психологічних знань, на їхній зв’язок з розвитком різних гуманітарних дисциплін і самої психологічної науки;

– **пізнавальні:** ознайомити студентів з різними підходами до дослідження соціально-психологічних феноменів, що були в західній і вітчизняній науці, що й розвиваються в цей час; навчити студентів осмислювати різні соціально-психологічні явища, опираючись на принципи природничо-наукової та гуманітарної парадигм; продемонструвати значимість виявлених соціально-психологічних закономірностей для розуміння сучасного стану суспільства й рішення його проблем і їх вплив на становлення прикладної й практичної психології.

– **практичні:** показати можливість застосування отриманих знань у практиці психолога; мотивувати на подальше соціально-психологічне навчання й практичне використання отриманих знань

Викладання курсу забезпечує засвоєння студентами теоретичних **знань** про: особистісні механізми регуляції соціального процесу; ціннісне ставлення індивіда до соціального, що дає можливість соціальній психології пояснити, як та чи інша людина поводить себе в соціальному середовищі, в тій чи іншій групі, як її поведінка, яка виникла у результаті суб’єктивного відтворення індивідом об’єктивного світу, та діяльність впливають на функціонування соціальної спільноти, яким є індивідуальний внесок кожної людини у процеси функціонування групи; соціально-психологічні чинники, які визначають розвиток активності особистості та групи; соціальні спільноти та інші масові явища, які впливають на людину та її поведінку.

Студенти повинні вміти:

- передбачати прояви поведінки особи, групи;
- оцінювати моделі комунікативних зв'язків у суспільстві та їх ефективність;
- забезпечувати можливості розвитку та формування особистості з урахуванням різних умов спілкування;
- визначати найбільш ефективні засоби психологічного впливу на аудиторію, забезпечуючи ефективне застосування (використання) засобів вербальної та невербальної комунікації з аудиторією;
- застосовувати психологічні методи проведення ділових бесід, переговорів у роботі з персоналом;
- підбирати методики ділових бесід і проведення переговорів;
- розробляти процедуру і техніку психолого-педагогічного спілкування з метою запобігання міжособистісних та міжгрупових конфліктів;
- аналізувати психологічну структуру групи (лідерство, відповідальність, перспектива, соціальний досвід);
- застосовувати психологічні методи вивчення професійних груп та колективів, особливостей керівників та підлеглих, проводити аналіз результатів їх діяльності;
- розробляти та здійснювати на основі конкретних досліджень оцінку, формування та корекцію іміджу політичних партій, їх лідерів, громадських та виробничих організацій;
- вивчати особливості взаємодії в організації, проводити діагностику згуртованості, спрацьованості у трудових групах.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Соціальна психологія» будується з опорою на попередні курси: філософія, історія, антропология, вступ до психології, загальна психологія і т.д. У програмний зміст дисципліни входить матеріал, який згодом ляже в основу багатьох спецкурсів, що розглядають окремі предметні області соціальної психології, прикладну й практичну соціальну психологію (зокрема, більш глибокого вивчення проблематики великих соціальних груп в курсах «Політична психологія», «Етнопсихологія», «Психологія масової поведінки», організації суспільства в курсі «Соціологія», прикладних аспектів соціальної психології – конфліктології, управління, сімейних стосунків, дослідження у правовій сфері та ін.).

Компетенції:

Студент повинен мати наступні загальні компетенції (ЗК):

Інструментальні компетенції:

- здатність розв'язувати складні завдання і проблеми, що потребує оновлення та інтеграції знань, переосмислення накопиченого досвіду, переоцінки своїх можливостей, в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог;
- готовність використовувати на практиці, в реальних умовах професійної діяльності засвоєні знання, навички і уміння з організації науково-дослідних, науково-практичних, управлінських заходів;
- готовність до впровадження інновацій в різних сферах професійної діяльності, результатів власної інноваційної діяльності з урахуванням реальних умов, в яких розгортається виробничий або навчальний процес;
- критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності на межі предметних галузей;

Міжособистісні компетенції:

- готовність до активного спілкування в науковій, виробничій і соціальній сферах діяльності, до встановлення адекватних міжособистісних стосунків в різних ситуаціях спілкування, до оптимізації умов взаємодії;
- зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків (обґрунтувань, пояснень, розмірковувань) до фахівців і нефахівців, зокрема, до осіб, які навчаються;

Системні компетенції:

- готовність самостійно оволодівати новими методами дослідження, гнучко адаптуватися до змін умов діяльності через активізацію свого особистісного потенціалу, корекцію науково-практичного профілю своєї професійної діяльності у відповідності до вимог певного профілю професійної компетентності;
- прийняття відповідальності за свої рішення в рамках професійної компетенції, розробляти декілька варіантів розв'язання складних проблемних ситуацій, прогнозувати імовірні наслідки;
- використання знань правових і етичних норм при оцінці наслідків своєї професійної діяльності, програм та заходів психологічної допомоги;

Професійні компетенції:

у науково-дослідній діяльності:

здатність й готовність до:

- розробки програм дослідження (теоретичного, емпіричного), їх методологічного обґрунтування та методичного забезпечення з використанням новітніх знань та технологій;

- підтримання ціннісних орієнтирів гуманістично-орієнтовної «картини світу», в межах якої проводиться зіставлення психологічних теорій, визначення пріоритетних напрямків розвитку, обирання методологічних засад дослідження;

- модифікації й адаптації існуючих технологій науково-дослідницької й практичної діяльності в певній галузі психології, розробка психодіагностичного інструментарію, адекватного цілям і контингенту досліджуваних, відповідного вимогам щодо валідності та надійності результатів;

- визначення і пояснення психологічних механізмів формування, функціонування та розвитку психічних явищ, процесів, властивостей, виокремлювати причини та фактори, що диференціюють характер їх індивідуального функціонування та розвитку.

у практичній діяльності:

здатність й готовність до:

- постановки прикладних завдань у певній галузі застосування психодіагностики, планування й проведення прикладного дослідження в будь-якій галузі;

- розробки індивідуальних програм діагностики, профілактики, корекції та розвитку психологічних властивостей і станів, характеристик психічних процесів, різних форм діяльності індивідів і груп на основі інноваційних розробок;

- формулювання обґрунтованих психологічних рекомендацій прикладного профілю на основі отриманих результатів теоретичних і прикладних досліджень;

- впровадження групових програм психогієни, профілактики, корекції та розвитку з метою активізації особистісного потенціалу, посилення працездатності та стресостійкості особистостей, розвитку їх професійних вмінь та здібностей, підвищення рівня їх психологічного благополуччя;

- організовувати та здійснювати заходи індивідуального консультування в галузі соціальної, навчальної, політичної та

бізнесової діяльності, в сферах інтерперсональних відносин, профорієнтації, планування професійного та особистісного зростання.

у педагогічній діяльності:

здатність й готовність:

- проводити моніторинг потреб і запитів щодо видів психологічних послуг основних учасників навчально-виховного процесу;
- проводити просвітницьку діяльність серед населення з метою підвищення рівня психологічної культури суспільства.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основні розділи:

1. Методологічні основи соціальної психології.
2. Соціально-психологічна специфіка спілкування.
3. Соціальна психологія малих груп.
4. Соціально-психологічні проблеми особистості.

Для більш повного розуміння змісту лабораторних занять розглянемо коротко теоретичне наповнення курсу.

На початку слід звернути увагу, що більшість визначень стосовно предмету соціальної психології характеризують його як дослідження взаємодії особистості та групи. Так, наприклад, за А. В. Петровським, соціальна психологія це галузь психологічної науки, яка вивчає закономірності поведінки і діяльності людей, обумовлені включеністю їх в соціальні групи, а також психологічні особливості самих цих груп. Д. Майерс характеризує соціальну психологію як науку, що вивчає вплив різних ситуацій, звертаючи основну увагу на те, як ми сприймаємо один одного і як впливаємо один на одного. Вітчизняна вчена Л. Е. Орбан-Лембрик позиціонує соціальну психологію як науку про взаємозв'язок соціального і психічного, їх взаємодію, взаємозалежність, взаємовпливи на рівні окремої людини, спільності; про соціально-психологічні явища, які виникають у процесі соціальної взаємодії і характеризують індивіда і групу.

1. Методологічні основи соціальної психології

Методологічні проблеми соціальної психології та її актуальні завдання на сучасному етапі. Сутність, структура, функції та категорії соціальної психології. Взаємозв'язок соціальної психології з іншими науками. Проблема предмета соціальної

психології. Поняття про соціально-психологічний простір, соціально-психологічну реальність та соціально-психологічні явища. Соціально-психологічне відображення. Актуальні завдання соціальної психології на сучасному етапі. Принципи соціально-психологічного дослідження: історизму, об'єктивності, системності, розвитку, гуманізму, принцип зворотного зв'язку у сфері взаємодії та групових процесів. Методи соціально-психологічного дослідження. Історія розвитку соціально-психологічної думки.

2. Соціально-психологічна специфіка спілкування

Спілкування як соціально-психологічний феномен. Спілкування як специфічний вид діяльності. Реалізація особистості в соціальних, суспільних і міжособистісних відносинах. Міжособистісні стосунки та їх структура. Сутність міжособистісної комунікації. Специфіка міжособистісної комунікації та умови її успішності.

Психологічні особливості вербальної комунікації. Психологічні особливості невербальної комунікації: оптико-кінетична, проксемічна, паралінгвістична, екстралінгвістична та інші знакові системи. Комунікативні бар'єри, їх види. Проблема міжособистісної взаємодії в соціальній психології. Актуальні проблеми соціальної перцепції.

3. Соціальна психологія малих груп

Соціально-психологічні проблеми дослідження малої соціальної групи. Соціальна спільність і соціальна група. Основні ознаки соціальної групи. Спільна діяльність як основна сутнісна ознака соціальної групи. Психологічний зміст спільної діяльності. Параметри, що характеризують групу як цілісність: композиція, структура, групові процеси. Групові норми та цінності як регулятори взаємодії членів групи. Групові санкції та групові очікування (експектації). Проблема класифікації груп в соціальній психології. Проблеми групової динаміки.

4. Соціально-психологічні проблеми особистості

Специфіка соціально-психологічного підходу до вивчення особистості. Особистість з погляду соціальної психології. Особистість як функціонально-рольова характеристика індивіда. Особливості взаємозв'язку особистості та суспільства. Поняття про соціально-психологічну компетентність особистості. Соціально-психологічні орієнтири дослідження особистості.

Соціально-психологічна структура особистості. Я-концепція, ментальність, ціннісно-змістова, когнітивна та мотиваційна сфери, емоційно-психічні стани, локус контролю, соціально-психологічний досвід, статусно-рольові параметри у структурі особистості. Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості в сучасному суспільстві. Сутність соціалізації як двостороннього процесу. Статусно-рольові параметри особистості: статус, авторитет, престиж, позиція, роль, ранг.

РОЗДІЛ 2

ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ

Кожна лабораторна робота складається з таких структурних компонентів: тема, мета, плану заняття, основних теоретичних положень, завдань за темою, питання для самоконтролю та літератури необхідної для підготовки до заняття.

Змістова частина лабораторних робіт охоплює провідні питання сучасної соціальної психології: від побудови емпіричного дослідження з урахуванням специфіки наукових розвідок у руслі взаємодії людини та групи до розгляду найважливіших феноменів пов'язаних із міжособистісним спілкуванням, лідерством, соціально-рольовою поведінкою, тощо.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

ПРЕДМЕТ І МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Лабораторна робота № 1

ТЕМА: ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ПРОГРАМИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ (2 години)

Мета: ознайомлення зі специфікою складання емпіричного дослідження, методологічним, процедурним розділом програми.

Питання для самопідготовки

1. Особливості методологічного розділу програми (постановка проблеми, мета і завдання дослідження, виділення об'єкта і предмета дослідження, уточнення і інтерпретація понять, попередній аналіз об'єкта дослідження, формулювання гіпотез).

2. Особливості процедурного розділу програми (складання стратегічного плану дослідження, формування вибірки, виділення основних процедур збору, обробки і аналізу даних).

Теоретична довідка

Етапи наукового дослідження

Кожне більш-менш ґрунтовне дослідження має чотири основних етапи:

Перший етап – *підготовка дослідження*:

- Вивчення стану проблеми. Постановка проблеми, вибір об'єкта й предмета дослідження. Огляд наявних з даної проблеми публікацій. Програма дослідження повинна чітко відповісти на запитання – рішення якої проблеми і отриманню якого результату, присвячене дане дослідження.

- Розробка або уточнення вихідної дослідницької концепції. Побудова загалом моделі явища, що цікавить. Висування гіпотез.

- Планування дослідження. Визначення цілей і завдань. Вибір методів і методик.

Другий етап – *збір первинної інформації*:

- Збір даних і їхній опис.

- У теоретичному дослідженні: пошук і відбір фактів, їхня систематизація, опис під новим кутом зору.

Третій етап – *обробка інформації*.

Четвертий етап – *аналіз отриманої інформації*:

- Оцінювання результатів перевірки гіпотез, інтерпретація результатів у рамках вихідної дослідницької концепції.

- Співвіднесення результатів з існуючими концепціями й теоріями.

- Уточнення моделі досліджуваного явища.

- Формулювання загальних висновків і рекомендацій.

- Оцінювання перспектив подальшої розробки проблеми (самотужки й не тільки).

Послідовне проходження перерахованих етапів досить умовне в реальному дослідженні, оскільки практично завжди виникає необхідність коригувати результати попередніх етапів.

Програма дослідження представляє собою викладення загальної концепції дослідження у відповідності з основними цілями роботи.

Можна виділити два основних типа досліджень:

- 1) *фундаментальні*, мета яких – розробка нових підходів до вивчення соціальних об'єктів, законів розвитку і функціонування;
- 2) *прикладні*, направлені на пошук засобів вирішення поставлених практичних задач шляхом використання знань, вже отриманих в фундаментальних дослідженнях.

В цілому складання програми – це викладення та обґрунтованість логіки і методів дослідження об'єкту відповідно до поставлених задач.

Розробка методологічного розділу програми:

1. Постановка проблеми;
2. Виділення мети (заради чого проводиться дослідження, мета орієнтує дослідника на кінцевий результат) та завдань дослідження (завдання представляють собою певні кроки, що ведуть науковця до поставленої мети);
3. Виділення об'єкта (загальна сфера психологічної розвідки, на що спрямований процес пізнання) і предмету дослідження (властивості, сторони, особливості об'єкта, які підлягають вивченню). Об'єкт має бути ширшим поняттям, тобто між об'єктом і предметом існують родово-видові відношення.
4. Уточнення і інтерпретація основних понять (теоретичне уточнення – аналіз істотних властивостей та відносин, зафіксованих у поняттях, шляхом розкриття зв'язків досліджуваних понять з іншими поняттями; Емпірична інтерпретація поняття – це зіставлення понять з певними фактами емпіричної дійсності, встановлення відповідності емпіричних об'єктів із поняттями теорії).
5. Попередній аналіз об'єкту дослідження (це деталізація, яка дозволяє далі формулювати загальні та більш вузькі гіпотези дослідження).
6. Висунення гіпотез (спрямовані на пояснення певних залежностей між емпіричними даними).

Розробка процедурного розділу програми дослідження:

1. Складання стратегічного плану дослідження (мета плану – перевірка гіпотез)

2. Формування вибірки

3. Виділення основних процедур збору, обробки і аналізу даних (вибір методичного апарату ґрунтується на тому, яка проблема вирішується у дослідженні (тобто, методики повинні бути націлені на отримання даних за допомогою яких ми можемо довести (або спростувати) висунуті гіпотези).

Хід роботи

Завдання 1. Аналіз наукової статті.

За матеріалами прочитаної статті, яка опублікована в психологічному журналі і яка містить опис емпіричного дослідження необхідно відтворити програму, яка лягла в його основу. Виявити об'єкт і предмет дослідження, ключові поняття дослідження і, по можливості, дати їх теоретичну і емпіричну інтерпретацію. Проаналізувати предмет дослідження, гіпотези, вибірку і засоби збору інформації, обробки і аналізу даних, які використовувалися в дослідженні.

Необхідно відповісти на наступні питання:

1. В чому полягає новизна та актуальність?
2. Мета і завдання дослідження?
3. Які завдання є основними, а які можуть бути представлені як доповнюючі?

Завдання 2. Підготовка колективного дослідження.

Скласти програму колективного дослідження. Кожній групі надається визначена проблематика, котра вимагає проведення певного дослідження. Задача студентів полягає в розробці програми даного дослідження.

Завдання 3. Підготовка прикладного дослідження.

Скласти програму прикладного дослідження. Студенти виступають в ролі замовників і виконавців. «Замовники» пропонують проблему дослідження. «Виконавці» розробляють його програму. «Замовники» виступають його головним експертом.

Питання для самоконтролю

1. Основні рівні наукового підходу до визначення терміну «методологія».
2. Дані у соціально-психологічному дослідженні поділяються:
  - а) на кореляційні;
  - б) експериментальні;

в) методологічні.

3. Якими є головні вимоги до якісної соціально-психологічної інформації?

4. Результати дослідження показали, що 80% опитаних лікарів рекомендували робити ванни для ніг, використовуючи Relaxu Solutions. Який висновок можна з цього зробити:

а) було опитано велику кількість лікарів;

б) було опитано невелику кількість лікарів;

в) особа, яка здійснювала опитування, не повідомляє, скільки лікарів було опитано;

г) жоден лікар не був опитаний.

5. Можлива проблематика соціально-психологічних досліджень?

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 376 с.
2. Бадмаев Б. Ц. Психология: как ее изучить и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов / Б. Ц. Бадмаев. – М.: Учебная литература, 1997. – 256 с.
3. Бэрон Р. Социальная психология: ключевые идеи / Р. Бэрон, Д. Бирн, Б. Джонсон. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
4. Корнев М. Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
5. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 794 с.
6. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
7. Социальная психология в трудах отечественных психологов: Хрестоматия / сост. и ред. А. Л. Свенцицкий. – СПб.: Питер, 2000. – 536 с.

Лабораторна робота № 2

ТЕМА: МЕТОДИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТУ В СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ (2 години)

Мета: ознайомлення із базовими методами збору інформації у соціальній психології, їх головними характеристиками.

Питання для самопідготовки

1. Метод спостереження. Особливості застосування. Переваги та недоліки при використанні збору психологічної інформації.

2. Метод експерименту. Характеристика особливостей. Види експерименту. Переваги та недоліки при використанні збору психологічної інформації.

Теоретична довідка

Основними методами психології є наукове спостереження та експеримент. Спостереження – найбільш поширений метод, за допомогою якого вивчають соціально-психологічні явища і процеси в різних умовах без втручання в їх перебіг.

Наукове спостереження є організованим, передбачає чіткий план та фіксацію результатів. Існує два види наукового спостереження. Включене спостереження передбачає участь дослідника в діяльності, яку він вивчає; у невключеному це не потрібно. Головна проблема, що постає при застосуванні методу спостереження, полягає у наступному: як забезпечити фіксацію певних класів характеристик, таким чином, щоб протокол спостереження був зрозумілий й іншому дослідникові. Інше принципове питання – це часовий інтервал, який можна вважати достатнім для фіксації одиниць спостереження.

Експеримент – метод, що передбачає активне втручання дослідника в діяльність досліджуваних з метою створення найкращих умов для вивчення конкретних соціально-психологічних явищ і процесів. Експеримент може бути лабораторним, коли він протікає у спеціально організованих умовах, а дії випробовуваних визначаються інструкцією; природним, коли вивчення здійснюється в природних умовах; констатуючим, коли вивчаються лише необхідні соціально-психологічні явища; формуючим, в процесі якого розвиваються певні якості досліджуваних і їх груп.

Хід роботи

Завдання 1. Відзначте у відповідній графі знаком «+» те, що, на вашу думку є позитивною рисою або недоліком методу спостереження.

Оцінювана особливість методу	Переваги	Недоліки
Безпосереднє сприйняття і фіксація особливостей поведінки в реальному часі		
Готовність спостерігача підтвердити свою гіпотезу		
Можливість втоми спостерігача в наслідок монотонії		
Оперативність отримання інформації		
Вплив на дослідника спостережуваних їм осіб		
Вплив дослідника на спостережуваних ним осіб		
Можливість цілісної оцінки соціальної ситуації		
Значні витрати часу		
об'єктивність та конкретність даних		
Неможливість встановлення причинно-наслідкових зв'язків		

Завдання 2. Проведення включеного та невключеного природного спостереження.

Студенти розробляють план дослідження: мету, об'єкт, предмет дослідження та гіпотезу. Виходячи з мети та предмету дослідження, студенти по черзі розігрують звичайні побутові ситуації. Фіксують вербальні та невербальні одиниці спостереження.

Завдання 3. Підготовка та проведення експериментального дослідження.

Студентам пропонується ряд вправ на виявлення переважного типу мислення: правопівкульне чи лівопівкульне. Формуються дві групи за типом мислення. Визначаються проблемні ситуації, які потрібно вирішити шляхом групової дискусії. У підгрупах шляхом

«мозкового штурму», продукують шляхи рішення проблемної ситуації, приділяючи при цьому увагу пропрацьованості рішень.

Гіпотеза: при вирішенні нестандартних проблемних ситуацій, група із правопівкульним типом мислення більш продуктивна та творча, але досліджувані із лівопівкульним типом мислення дають більш ґрунтовні, пропрацьовані відповіді.

Об'єкт дослідження: мала група.

Предмет дослідження: продуктивність мисленневих процесів у групі.

Проводиться аналіз та інтерпретація результатів. Підтвердження чи спростування гіпотези.

Питання для самоконтролю

1. Як поводить ся науковець при спостереженні:
  - а) втручається в поведінку об'єкта спостереження;
  - б) шукає причини явища;
  - в) фіксує поведінку;
  - г) робить висновки про причинно-наслідкові взаємозв'язки.
2. Психолог запропонував дітям арифметичний тест. Після цього протягом місяця він давав їм цукерки, а потім знову протестував. Результати діагностики покращились. Чого не вистачає в цьому експерименті:
  - а) спостереження;
  - б) адекватного тестування;
  - в) опитування;
  - г) контрольної групи.
3. Назвіть та охарактеризуйте основну проблему, яка постає при застосуванні методу спостереження в соціальній психології.
4. У чому полягає дискусійність для соціальної психології питання застосування лабораторного експерименту? Перелічіть переваги та недоліки лабораторного експерименту.
5. З якими питаннями ви можете звернутися до соціального психолога?

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Практикум: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
2. Корнев М. Н. / Социальная психология: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.

3. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 794 с.
4. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
5. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / Под общ. ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб: Питер, 2000. – 560 с.
6. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256с.

Лабораторна робота № 3

ТЕМА: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХОМ ОПИТУВАННЯ, ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ (КОНТЕНТ-АНАЛІЗ), ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК (2 години)

Мета: ознайомлення із можливостями використання у соціальній психології методів збору інформації, таких як: опитування, вивчення документів (контент-аналіз), психодіагностичні методики.

Питання для самопідготовки

1. Метод опитування. Його різновиди.
2. Контент-аналіз. Особливості використання.
3. Тестування. Використання в соціальній психології.

Теоретична довідка

Опитування – метод збору первинної вербальної інформації, заснований на безпосередньому або опосередкованому соціально-психологічному контакті між респондентом та дослідником. Форма проведення опитування може бути очною або заочною. Важливий момент очного опитування – вплив особистості людини, що проводить збір інформації, на респондента. Найбільш поширений вид очного опитування – інтерв'ю. Інтерв'ю – опитування, що проводиться дослідником у формі запитань-відповідей з респондентом.

Контент-аналіз. Метод контент-аналізу дає кількісні, але не якісні дані. Його важлива особливість – виділення смислових

одиниць змісту тексту (категорій) і подальше систематичне вимірювання частоти і (або) обсягу їх згадок в досліджуваних документах.

В сучасних психологічних дослідженнях широко застосовується психологічні тести. Психологічний тест – коротке, стандартизоване, як правило, обмежене у часі, випробувальне завдання для встановлення окремих індивідуальних особливостей досліджуваного. Коли говорять про застосування тестів у соціальній психології, мають на увазі, як правило особистісні тести. Широке поширення в соціальній психології отримали такі методики: соціометричний тест Дж. Морено, методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі, діагностика типів конфліктної поведінки К. Томаса, тощо.

Хід роботи

Завдання 1. Розробити анкету для заочного опитування.

При розробці анкети необхідно притримуватись головних принципів конструювання анкети.

Завдання 2. Дослідження образів сучасних чоловіків і жінок у студентів методом контент-аналізу.

Метою даного дослідження є виявлення особливостей сприйняття студентами сучасного чоловіка і сучасної жінки і проведення порівняльного аналізу їх образів.

На початку завдання студентів просять швидко, не замислюючись, написати 10 коротких відповідей на питання :

1 . Сучасний чоловік – який він ?

2 . Сучасна жінка – яка вона ?

Час на відповіді – 10 хв.

Після цього відбувається обговорення цілей дослідження, студенти виділяють його предмет (соціально-психологічні характеристики образу сучасного чоловіка і сучасної жінки в сприйнятті студентської групи) і об'єкт (тексти відповідей студентів на відкриті питання). Потім проводиться кодування відповідей, яке проводиться за допомогою категоріальної сітки соціально-психологічного дослідження особистості. За результатами заняття студенти пишуть звіт .

Завдання 3. Письмовий аналіз. Для рішення яких завдань, на Вашу думку, використовуються в соціальній психології психодіагностичні методики? Вказати «+» та «-». Наведіть

прикладі використання психодіагностичних методик в соціальній психології. Які методики потрібно створити в майбутньому, для яких досліджень?

Питання для самоконтролю

1. Яка головна відмінність стандартизованого та нестандартизованого інтерв'ю?
2. Які види питань застосовуються при анкетуванні?
3. Назвіть фази опитування.
4. Виходячи зі ступеня труднощів для респондентів, як слід розташовувати питання в анкеті?
5. Висвітліть основні принципи конструювання анкет.
6. Переваги та недоліки відкритих питань.
7. Головна мета контент-аналізу.
8. Перелічіть першорядні області застосування контент-аналізу в соціально-психологічних дослідженнях.
9. Окресліть головні проблеми, що виникають при застосуванні інтерв'ю та анкетування.
10. Назвіть тест, який можна використовувати для діагностики групи. Аргументуйте свою відповідь.

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 376 с.
2. Блинова О. Є. Психодіагностика: психометричні основи конструювання тестів. Навчальний посібник для студентів / О. Є. Блинова. – Херсон: ПП Вишемирський, 2007. – 174 с.
3. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. / І. М. Галян – 2-ге вид., стереотип. – К.: Академвидав, 2011. – 464 с. – (Серія «Альма-матер»)
4. Еникеев М. И. Общая и социальная психология: учебник для вузов / М. И. Еникеев. – М.: Норма-Инфра, 1999. – 624 с.
5. Моргун В. Ф. Основы психологической диагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. – 464 с.
6. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.

7. Современная зарубежная социальная психология. Тексты / под ред. Г. М. Андреевой. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 459 с.
8. Социальная психология в трудах отечественных психологов: Хрестоматия / сост. и ред. А. Л. Свенцицкий. – СПб.: Питер, 2000. – 536 с.
9. Социальная психология: Хрестоматия: учеб. пособ. для студентов вузов / сост. Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М: Аспект Пресс, 2003. – 475 с.

Лабораторна робота № 4

ТЕМА: СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ (2 години)

Мета: Доповнити і поглибити отримані на лекції знання про соціалізацію, сприяти осмисленню знань з проблем процесу соціалізації.

Питання для самопідготовки

1. Соціалізація, напрямки її аналізу.
2. Рівні соціалізації особистості.

Теоретична довідка

Для соціальної психології першорядним орієнтиром у дослідженні особистості є взаємовідношення особистості із групою (не просто особистість у групі, а саме результат, що виходить від взаємовідносин особистості з групою). Головною досліджуваною проблемою в цьому вивченні є соціалізація. Соціалізація, згідно з найпоширенішим визначенням, – це акумулювання індивідом протягом життя соціальних ролей, норм і цінностей того суспільства, до якого він належить. Соціалізація у вузькому сенсі – це процес входження в соціальне середовище, пристосування до нього, у широкому – історичний процес, філогенез, тобто розвиток людства.

Зміст соціалізації визначається, з одного боку, всією сукупністю соціальних впливів, з іншого – ставленням індивіда до цих факторів.

Хід роботи

Завдання 1. Обговорення інформації про напрямки аналізу процесу соціалізації.

Студенти розподіляються на підгрупи. Кожна з них отримує тексти з описом одного з чотирьох напрямків аналізу процесу соціалізації: соціалізація як інкультурація, соціалізація як інтерналізація, соціалізація як адаптація, соціалізація як конструювання. Після ознайомлення з текстом спільно готують виступ, орієнтуючись на наступні питання: «У чому сутність даного напрямку аналізу змісту процесу соціалізації?», «Які характеристики соціалізації розглядаються в цьому напрямку?», «Які поняття використовуються для пояснення специфіки даного напрямку аналізу?».

Після завершення роботи в групах представник від кожної групи виступає з повідомленням. У процесі прослуховування повідомлень, студенти індивідуально виконують письмове завдання, пов'язане з перевіркою засвоєного матеріалу.

Завдання 2. Студенти заповнюють таблицю, де у систематизованому вигляді повинна бути відображена специфіка кожного з напрямків аналізу процесу соціалізації.

Напрямок аналізу процесу соціалізації	Головне завдання напрямку	Базові поняття	Характерні особливості напрямку
соціалізація як інкультурація			
соціалізація як інтерналізація			
соціалізація як адаптація			
соціалізація як конструювання			

Після заповнення таблиці, спільне обговорення результатів.

Завдання 3. Тест «Рівні соціалізації особистості». Висновки за результатами тестування (див. додаток А).

Питання для самоконтролю

1. Як ви вважаєте, у чому полягає проблема визначення поняття «соціалізація»?

2. Вважається, що соціалізація це двусторонній процес. Чому?
3. Охарактеризуйте стадії соціалізації за Г. М. Андреевою.
4. Чи відрізняється, і якщо так, то чим саме, школа як інститут соціалізації від сім'ї?
5. Чи згодні ви з думкою, що соціалізація це процес «підгонки» нових поколінь під існуючі цінності і традиції суспільства?
6. Яку особистість можна назвати соціалізованою?
7. Опишіть основні стадії процесу соціалізації.
8. Перерахуйте основні інститути соціалізації.
9. У чому полягає особливості соціалізації у нестабільному суспільстві?

Список рекомендованих джерел

1. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо, М.Ляйппе [Пер. с англ.] / Под ред. А. Свенцицкого. – СПб.: Питер, 2011. – 448 с.
2. Кікінежді О. М. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 173 с.
3. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид ; [Пер. с англ. Ю. А. Асеева]. – М. : Наука, 1988. – 429 с.
4. Мокшанцев Р. И. Социальная психология: Учебное пособие для высших учебных заведений / Р. И. Мокшанцев, А. В. Мокшанцева. – Новосибирск: Инфра-М, 2001. – 408 с.
5. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
6. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.
7. Социальная психология: Практикум : учеб. пособ. для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров и др.; под ред. Т. В. Фоломеевой. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ МАЛИХ ГРУП

Лабораторна робота № 1

ТЕМА: СПІЛКУВАННЯ ЯК ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ (2 години)

Мета: Дослідження комунікативного процесу та факторів, що сприяють або перешкоджають ефективній передачі інформації.

Питання для самопідготовки

1. Особливості комунікативної сторони спілкування. Активне слухання.
2. Комунікативні бар'єри.

Теоретична довідка

Спілкування є основною формою специфічної взаємодії людини з іншими людьми, які виступають як члени єдиної спільноти; саме у спілкуванні (прямо або побічно, безпосередньо або опосередковано, в вербальній або невербальній формі) реалізуються соціальні відносини людей.

У спілкуванні виділяються три взаємопов'язаних сторони:

- комунікативна сторона спілкування полягає в обміні інформацією між людьми;
- інтерактивна сторона полягає в організації взаємодії між людьми, наприклад, потрібно узгодити дії, розподіляти функції або впливати на настрій, поведінку, переконання іншої особистості;
- перцептивна сторона спілкування включає процес сприймання один одного партнерами по спілкуванню і встановлення на цій основі взаєморозуміння.

Комунікація – процес двостороннього обміну інформацією, що веде до взаємного розуміння. Комунікативна компетентність – це здатність встановлювати, і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Комунікативна компетентність розглядається як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному крузі ситуацій міжособистої взаємодії. .

В умовах комунікації можуть виникати так звані комунікативні бар'єри. Бар'єри, пов'язані із комунікативними особливостями

учасників взаємодії, мають соціальний або психологічний характер.

Розрізняють бар'єри ставлення, розуміння та соціально-культурні.

Хід роботи

Завдання 1. Вправа «Вислухай – поверни».

Мета: дослідження процесу комунікації. Розвиток комунікативної компетентності.

Робота у парах. Один учасник розповідає про себе все, що він хотів би повідомити на цей момент про себе (2 хв.). Інший слухає і, по закінченні призначеного часу, переказує все, що почув, говорячи: «Я почув, що ти...» (2 хв.). Далі учасники міняються місцями. Запитання для обговорення:

- Які почуття у вас викликало це завдання?
- Чи вистачило часу на розповідь?
- Що було легше: слухати чи розповідати?
- Чи повністю була відтворена інформація?
- Що допомагало вам правильно зрозуміти партнера?
- Що заважало сприймати та відтворити інформацію?
- Чи допомагала вам поза вашого партнера, вираз його обличчя, його жести?

Завдання 2. Вправа «Плітка». Інформація передається одному учаснику. Потім він розповідає наступному і так далі.

Мета: дослідження механізмів неефективної комунікації, виявити чинники, що впливають на спотворення інформації.

Завдання 3. Мозковий штурм «Комунікативні бар'єри».

Студенти складають список факторів, які заважають об'єктивному сприйманню інформації.

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте техніки активного слухання?
2. Охарактеризуйте комунікативні бар'єри спілкування?
3. «Думка не дорівнює прямому значенню слова», поясніть це висловлювання Л. С. Виготського з точки зору комунікативної компетентності.
4. На думку О. О. Леонтьєва, спілкування – це людське суспільство у цілому. Як ви вважаєте, що мав науковець на увазі?
5. Опишіть структуру комунікативного процесу за Г. Лассуелом.

6. Робінзон на своєму острові побачив слід на березі океану. Чи можна цей випадок назвати спілкуванням? Якщо так, то який це вид спілкування?

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Практикум: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
2. Безпалько О. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посібник / О. Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
3. Константинов В. В. Практикум по курсу «Социальная психология»: учебно-методическое пособие / В. В. Константинов, Н. С. Аринушкина. – Пенза: ПГПУ им. В. Г. Белинского, 2009. – 88 с.
4. Корнев М. Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
6. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256с.
7. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани [Пер. с англ. В.Б. Ольшанского]. – Ростов н/Д.: Феникс, 2009. – 544 с.

Лабораторна робота № 2

ТЕМА: ВЕРБАЛЬНЕ ТА НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ (2 години)

Мета: Дослідження особливостей засобів комунікації.

Питання для самопідготовки

1. Особливості вербальної комунікації.
2. Особливості невербальної комунікації.

Теоретична довідка

Спілкування здійснюється по наступним каналам: мовний і немовний (невербальний). Мова як засіб спілкування одночасно виступає і як джерело інформації, і як засіб впливу на співрозмовника. Завдяки мові здійснюється кодування та декодування інформації. Це найбільш універсальний та точний спосіб передачі думки.

Невербальна комунікація включає наступні основні знакові системи:

1. Оптико-кінестетична (кінесика):

- жести – жестові рухи окремих частин тіла;
- міміка – рухи м'язів обличчя;
- пантоміміка – моторика всього тіла і пози, постава, хода;
- контакт очей;
- одяг.

2. Акустична:

- паралінгвістика – це система вокалізації, тобто якість голосу, його діапазон, тональність;
- екстралінгвістика – включення в мовлення пауз, темпу, покахування, плачу, сміху.

3. Тактико-кінестетична (такесика): дотики (рукоштовання, поцілунки);

4. Просторово-часова (проксемика):

- відстань між суб'єктами;
- тривалість комунікації.

Хід роботи

Завдання 1. Вправа «Бутерброд».

Мета: Розуміння важливості точної передачі вербальної інформації.

Інструкція: Уявіть що є люди, які ніколи не робили, не бачили, не їли бутерброд. Напишіть пропозиції (рецепти), як можна приготувати бутерброд, використовуючи ці продукти. Ці рецепти повинні бути як інструкції, дуже точні. Учасники виконують завдання точно за написаними інструкціями. Результати обговорюють.

Питання для обговорення:

- Які фактори заважали точно виконати завдання?
- Які чинники можуть допомогти при посиланні та сприйманні вербальної інформації?
- Чи пов'язана точність передачі інформації та виникнення конфліктів?

Зробити висновок.

Завдання 2. «Опиши предмет»

Мета: показати важливість власного словникового запасу, розвиток комунікативних здібностей, майстерності точної передачі інформації.

Студентам надаються картки з назвами предметів, явищ, тощо. Потрібно розповісти про предмет в картці, не називаючи його. Питання для обговорення:

- Чи важко було виконати завдання? Що заважало?
- Значення мовлення у спілкуванні.

Зробити висновок стосовно важливості та унікальності вербального виду спілкування у людському суспільстві.

Вправи на розвиток розуміння невербальної сторони спілкування.

Завдання 3. Вправа «Добрий день».

Мета: Проаналізувати особливості передачі інформації та емоційних станів за допомогою інтонації.

Надається перелік слів, що означають позитивний та негативний настрій. Потрібно привітатися, використовуючи ці інтонації. Питання для обговорення:

- Чи важко було відтворити інтонації, вгадати емоційний стан?
- Значення у спілкуванні паралінгвістичної системи.

Зробити висновок стосовно важливості невербальних засобів спілкування у людському житті взагалі та у професійній діяльності психологів зокрема.

Завдання 4. «Передай предмет по колу».

Мета: дослідити можливості невербальних засобів для передачі інформації.

По колу передається уявний предмет, при цьому кожен з цим предметом робить якусь дію. Питання для обговорення:

- Чи легко було зрозуміти, що це за предмет? Які почуття виникали при виконанні завдання?

Завдання 5. Вправа «Людина з телефоном».

Мета: дослідити можливості невербальних засобів для передачі емоційних станів.

Питання для обговорення:

- Чи легко вам було здогадатися, в якому настрої були люди?
- Вдалося вгадати приблизний зміст розмови?

Завдання 6. «Колір – жестом?»

Мета: дослідити можливості невербальних засобів для передачі інформації.

По черзі кожен учасник показує свій улюблений колір жестами. Показувати на предмети подібного кольору не можна.

Завдання 7. Вправа «Невербальні етюди».

Мета: дослідження можливості невербальних засобів для передачі інформації.

Учасники об'єднуються у підгрупи. Кожна з підгруп одержує картку з темою етюд, який вона має показати без слів, іншим учасникам групи.

Питання для обговорення:

- Чи важко було готувати етюди? Що допомагало, що заважало?

- Які засоби ви використовували для розкриття теми етюд?

- Як ви почувалися під час виконання вправи?

Обговорення важливості невербальної комунікації у процесі спілкування.

Завдання 8. Вправа «Скульптура сьогоднішнього дня»

Мета: дослідження можливості невербальних засобів для передачі інформації, емоційних станів. Згуртування колективу.

Зробити загальний висновок стосовно розуміння важливості розглянутих видів спілкування та їх взаємодії у роботі психолога.

Питання для самоконтролю

1. «Знак у спілкуванні, як знаряддя праці в діяльності» – як вирозумієте це висловлювання Л. С. Виготського?

2. Класифікація невербальних засобів спілкування.

3. Проксемічні фактори спілкування.

4. Які на вашу думку існують фактори що впливають на точність передачі вербальної інформації?

5. Які компоненти входять до складу оптико-кінетичної системи знаків?

6. Висвітліть поняття екстралінгвістики.

7. Чому, на Вашу думку, діалог є активним процесом?

8. Заповніть таблицю

ГОЛОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИДІВ СПІЛКУВАННЯ	
Вербальне спілкування	Невербальне спілкування
засоби спілкування	
використовують тільки при особистому контакті	
мова погляду відноситься до	
механізми навчання	
ступінь усвідомлення	

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Практикум: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров .– М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
2. Беспалько О. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб. / О. Беспалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
3. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А. Гольдштейн, В. Хомик. – К.: Либідь, 2003. – 520 с.
4. Самоукина Н. Практическая психология в школе: лекции, консультирование, тренинги / Н. Самоукина. – М.: ИНТОР, 1997. – 192 с.
5. Социальная психология в трудах отечественных психологов: Хрестоматия / сост. и ред. А. Л. Свенцицкий. – СПб.: Питер, 2000. – 536 с.

Лабораторна робота № 3

ТЕМА: СПІЛКУВАННЯ ЯК ВЗАЄМОДІЯ (ІНТЕРАКТИВНИЙ АСПЕКТ СПІЛКУВАННЯ) (2 години)

Мета: Дослідження особливостей інтерактивного аспекту спілкування.

Питання для самопідготовки

1. Характеристика інтерактивної сторони спілкування.
2. Особливості взаємодії у діаді, у групі та між групами.

Теоретична довідка

Інтерактивна сторона спілкування – це термін, що позначає характеристику тих компонентів спілкування, які пов'язані із взаємодією людей, з безпосередньою організацією їхньої спільної діяльності.

Факт зв'язку спілкування з діяльністю констатується усіма дослідниками, що розділяють точку зору теорії діяльності О. М. Леонтьєва.

Принцип зв'язку і органічної єдності спілкування з діяльністю, відкриває нові перспективи у вивченні спілкування при дослідженні малих груп, ситуацій, пов'язаних з конфліктною поведінкою, агресією, складанням стереотипів, картини світу, тощо.

Хід роботи

Завдання 1. «Робот». Робота у парах. Учасники по черзі виконують за допомогою простих команд складні дії.

Мета: висвітлення значення взаємодії у спілкуванні в діадах, формування та розвиток навичок взаємодії.

Завдання 2. «Жестовий гомеостат».

Мета: висвітлення значення взаємодії у спілкуванні у групі, формування навичок взаємодії.

Гомеостат (від грец. Homoіos – «подібний» і statos – «стан, положення») – у психології – експериментальний апарат, який дає можливість зберігати рівновагу певних показників в умовах групового виконання завдання. Наш гомеостат – жестовий. За рахунком ведучого всі одночасно викидають будь-яку кількість пальців. Учасники намагаються викинути рівну кількість пальців, використавши якомога меншу кількість спроб.

Питання для обговорення:

- Чи важко було виконати ці завдання?
- Що заважало?
- Які особистісні якості необхідні при інтерактивному спілкуванні?
- Де ви працювали ефективніше у групі чи в парі? Чому?

Завдання 3. Методика «Корабельна аварія».

Мета: розвиток вміння взаємодії шляхом ведення дискусії та прийняття групового рішення.

Питання для обговорення:

- Чи є більш продуктивною робота у групі?
- Які фактори допомагали та які, навпаки, заважали у дискусії?
- Чи були виявлені лідери? Їх рішення були вірними?

Зробіть письмовий самоаналіз своєї особистої поведінки у дискусії. Яку роль ви виконували? Чи відстоювали свою точку зору? На вашу думку ви внесли вагомий внесок у групову роботу?

Питання для самоконтролю

1. Висвітліть психологічні засоби впливу у процесі взаємодії людей.
2. Які ви знаєте фактори, від яких залежить успіх спільної діяльності?
3. Структура взаємодії в концепціях Я. Щепанського, Е. Берна, П. Єршова.
4. Моделі (форми) спільної діяльності.

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 376 с.
2. Безпалько О. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб. / О. Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
3. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Эрик Берн : [Пер. с англ.]. – СПб.: Ленинздат, 1992. – 400 с.
4. Горностай П.П. Методи групової роботи в системі освіти: методичні рекомендації / П. П. Горностай. – К., 2016. – 64 с.
5. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапия / Н. Пезешкиан; [Пер. с нем. Л.П. Галанза]. – М.: Институт позитивной психотерапии, 2006. – 464 с
6. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / Под общ. ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.

7. Стюарт Й. Современный транзактный анализ / Й. Стюарт, В. Джойнс; пер. с англ. В. Данченко. – СПб. : Социально-психологический центр, 1996. – 330 с.

Лабораторна робота №4

ТЕМА: КОНФЛІКТ. АНАЛІЗ КОНФЛІКТУ ТА ШЛЯХИ ВИХОДУ ІЗ КОНФЛІКТНОЇ СИТУАЦІЇ (2 години)

Мета: Дослідження комунікативного процесу і факторів що сприяють та перешкоджають ефективній передачі інформації, формування умінь аналізу конфлікту та конструктивного вирішення конфліктних ситуацій.

Питання для самопідготовки

1. Конфлікт. Типи. Етапи розвитку. Стратегії поведінки у конфліктній ситуації.
2. Причини виникнення, аналіз та шляхи подолання.

Теоретична довідка

Конфлікт (від лат. Conflictus – зіткнення) у соціальній психології визначається як зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій в міжособистісних стосунках індивідів або груп людей, пов'язане з негативними емоційними переживаннями. Це відсутність згоди між двома або більше сторонами – особами або групами. Слід розділяти поняття «конфлікт» та «конфліктна ситуація». Конфліктна ситуація – таке співвідношення людських інтересів, яке створює підґрунтя для реального протистояння між соціальними суб'єктами.

Етапи протікання конфлікту:

- Прихований (латентний)
- Демонстративний
- Інцидент
- Фаза реального конфлікту
- Фінал, зниження напруги

Конфлікт не завжди є негативним явищем у процесі спілкування. Конструктивні конфлікти (позитивні, продуктивні) – це пошук рішень, без бажання перемогти будь-якою ціною.

Стосується рішень проблем, а не несумісності особистостей. Сприяють розгляду проблем з різних точок зору.

Вирішення конфлікту – це вміння перевести деструктивний конфлікт у продуктивний.

Стилі поведіння у конфліктній ситуації:

- ухилення – відсторонення від конфлікту;
- пристосування – поступливість чужим інтересам;
- конкуренція (суперництво) – застосування законної влади або тиску з метою нав'язування своєї точки зору, відкрита боротьба за свої інтереси;
- компроміс – часткові поступки, прийняття до деякої ступеня іншої точки зору;
- співробітництво – спільне вирішення проблеми (знайти рішення прийнятне для обох сторін).

Схема аналізу конфліктних ситуацій

1. Визначення суб'єктів конфліктної ситуації.
2. Об'єкт конфлікту (те, з чого виникає конфлікт, з якої проблеми).
3. Деструктивні дії учасників конфліктної ситуації.
4. Результат конфлікту – як було вирішено конфлікт.

Хід роботи

Завдання 1. Методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки (тест К. Томаса). Висновки за результатами тестування.

Завдання 2. Вправа «Я – повідомлення».

Мета: розвиток вмінь вирішення конфліктних ситуацій

В конфліктній ситуації, коли людина переживає сильні негативні емоції, з'являються проблеми з їх вираженням. Одним із ефективних способів вирішення цієї проблеми є усвідомлення своїх почуттів і здатність сказати про них партнеру. Скласти 10 речень із використанням «Я – повідомлення». Наприклад, «Коли я бачу, що ти...», «Я відчуваю..», «Я буду вдячний тобі, якщо...», «Я дуже хвилююсь, коли...»

Завдання 3.

Мета: навчитись аналізувати конфліктну ситуацію,

Рольова гра у діаді. Програти конфліктну ситуацію з варіантами конструктивного виходу з неї. Зробити письмовий аналіз конфліктної ситуації. Відповісти у роботі на такі запитання:

- Тип конфлікту?

- Об'єкт конфлікту?
- Конструктивний чи деструктивний?
- Якими стратегіями користувались учасники конфліктної ситуації?
  - Чи знайшли шляхи вирішення?
  - Чи були помилки у вирішенні конфліктної ситуації та які шляхи виходу можливо доцільно було б використати?
  - Які етапи було пройдено у цій конфліктній ситуації.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення соціально-психологічному конфлікту.
2. Які викривлення сприйняття ситуації виникають на стадії формування суб'єктивного образу конфлікту?
3. Назвіть можливі наслідки конфлікту.
4. У якій фазі конфлікту, потрібно сказати: «що з тобою відбувається?».
5. До якої фази конфлікту підходить вислів – «кинути рукавичку»?
6. Опишіть основні стилі поведінки у конфліктних ситуаціях.
7. Що є причиною, на вашу думку, конфліктів в наступних ситуаціях взаємодії: «батько – дитина», «підліток – група», «чоловік – дружина»?

Список рекомендованих джерел

1. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2003. – 464 с.
2. Емельянов С. М. Управление конфликтами в организации / С. М. Емельянов. – СПб. : «Авалон», 2006. – 256 с.
3. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода: навч. посіб. / А. Т. Ішмуратов. – К., Наукова Думка, 1996. – 190 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.
5. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб. : Питер, 2006. – 256 с.
6. Самоукина Н. Практическая психология в школе: лекции, консультирование, тренинги / Н. Самоукина. – М. : ИНТОР, 1997. – 192 с.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3 СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ МАЛИХ ГРУП.

Лабораторна робота № 1

ТЕМА: ПРОЦЕСИ ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ (2 години)

Мета: Дослідження групової динаміки та її найважливіших процесів.

Питання для самопідготовки

1. Характеристика поняття «групова динаміка» та сутність її механізму.
2. Елементи групової динаміки та основні концепції механізму розвитку малої групи.

Теоретична довідка

Групова динаміка – це процес взаємодії членів групи на основі взаємозалежності та взаємовпливу для задоволення як особистих, так і групових інтересів і потреб. Групова динаміка малої групи відображає особливості макродинаміки соціальних процесів у суспільстві та водночас детермінується сукупністю мікропроцесів у конкретних малих групах, що регулюються як свідомими, так і неусвідомлюваними чинниками. Процеси групової динаміки в малих групах відіграють важливу роль на всіх рівнях соціальних структур та істотно відбиваються на житті кожного індивіда, що входить до цих груп. Від них залежить не лише психологічне самопочуття особистості, а й продуктивність функціонування малих груп у професійній, навчальній та інших сферах.

Найважливіші процеси групової динаміки:

- створення малих груп;
- лідерство та керівництво;
- нормотворення: виробка групових поглядів, правил та цінностей;
- формування функціонально-рольової структури групи;
- згуртування;
- конфлікти;
- груповий тиск;
- конформізм;
- прийняття групових рішень.

Зазвичай виокремлюють три психологічні механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей, ідіосинкразійний кредит, психологічний обмін.

- *Розв'язання внутрішньогрупових суперечностей*: між зростаючими потенційними можливостями й реально виконуваною діяльністю, між зростаючим прагненням індивідів до самореалізації й тенденцією інтеграції із групою, між поведінкою лідера групи й очікуваннями його послідовників. Внутрішньогруповий конфлікт є потенційною можливістю просування групи до вищих рівнів і сприяє розвитку групи за умов конструктивного розв'язання суперечностей.

- *Ідіосинкразійний кредит* – надання групою висококатусним її членам можливості відхилитися від групових норм, вносити зміни в життєдіяльність групи за умови, що вони будуть сприяти більш повному досягненню її цілей.

- *Психологічний обмін* – надання групою більш високого психологічного статусу індивідам у відповідь за більш високий внесок у її життєдіяльність.

Хід роботи

Завдання 1. Вправа «Фантасмагорія позитивна»

Мета: продемонструвати основні механізми групової динаміки, діагностувати психологічний стан групи (позитивні аспекти).

Завдання 2. Вправа «Фантасмагорія негативна»

Мета: продемонструвати основні механізми групової динаміки, діагностувати психологічний стан групи (негативні аспекти).

Завдання 3. Тест «Психологічний клімат у групі». Висновки за результатами тестування.

Питання для самоконтролю

1. Моделі виникнення малих груп (за Б. Такменом, Л. Уманським, І. Яломом та К. Хеком).
2. Види групового тиску (за Г. Джерардом та М. Дойчем).
3. Зробіть аналіз головних характеристик групи, виявлених К. Левіним.

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 376 с.

2. Горностай П. П. Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища: [монографія] / П. П. Горностай, О. Л. Вознесенська, І. В. Грибенкотайн. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 190с.
3. Константинов В. В. Практикум по курсу «Социальная психология»: учебно-методическое пособие / В. В. Константинов, Н. С. Аринушкина. – Пенза: ПГПУ им. В.Г. Белинского, 2009 – 88 с.
4. Мокшанцев Р.И. Социальная психология: Учебное пособие для высших учебных заведений / Р. И. Мокшанцев, А. В. Мокшанцева. – Новосибирск: Инфра-М, 2001. – 408 с.
5. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.
6. Социальная психология: Учебное пособие для вузов / под ред. А. Н. Сухова, А. А. Деркача. – М.: Высшее образование, 2001. – 600 с.

Лабораторна робота №2

ТЕМА: ЛІДЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН (2 години)

Мета: дослідження лідерських якостей особистості. Їх важливість для досягнення цілей.

Питання для самопідготовки

1. Лідерство та керівництво в малих групах.
2. Теорії походження лідерства.
3. Стили лідерства.

Теоретична довідка

Починаючи з середини 19 ст., філософи, соціологи та соціальні психологи сконцентрували свою увагу на тому, як лідери виникають в групах і взаємодіють з ними.

Лідерство – феномен, що є одним з проявів влади. Обов'язкова умова лідерства – мати владу в конкретних формальних та неформальних організаціях.

Лідерство – це природний соціально-психологічний динамічний процес у групі, побудований на впливі особистого авторитету індивіда на поведінку членів групи, це елемент

упорядкування системи. Лідер це особистість, яка здатна об'єднувати людей за для досягнення мети.

При визначенні стилів лідерства, як правило, користуються класифікацією, запропонованою К. Левінім. В основу класифікації – підхід лідера до прийняття рішення. Відповідно до зазначеного критерію виділяються наступні стилі лідерства: авторитарний, ліберальний та демократичний. Відносини лідера з людьми будуються за схемою «домінування – підпорядкування». Організація життєдіяльності формальної групи здійснюється керівником групи. Регуляція неофіційних міжособистісних відносин у групі здійснюється лідером. Лідер має високооцінні для групи психічні характеристики, керівник – офіційні повноваження управління.

Хід роботи

Завдання 1. Вправа «Сліпий та поводитир».

Мета: Дослідження психологічної взаємодії в аспекті керування іншими людьми.

Завдання 2. Вправа «Трикутник влади».

Мета: дослідження лідерської поведінки, з'ясувати та охарактеризувати джерела особистісної влади, визначити психологічні характеристики, які роблять людину сильною особистістю.

Завдання 3. Тест «Чи є ви лідером?». Висновки за результатами тестування.

Питання для самоконтролю

1. Яка з психологічних теорій походження лідерства є на вашу думку найбільш реальною та логічною? Поясніть свою думку.

2. Арістотель замислювався не тільки про те, як і чому людина бере в свої руки владу, а й про цілі, які вона ставить перед собою, використовуючи владу. Для цього мислителя не було сумніву в тому, що видатний лідер повинен прагнути до справедливості і чесно служити державі. Він особливо підкреслював, що участь у політиці для лідера – вища форма прояву людської гідності. Н. Макіавеллі був переконаний, що хитрість і жорстокість – інструменти цілком дозволені, якщо мова йде про утримання влади. До якої з цих тез ви більш схиляєтесь? Поясніть свою думку.

3. Яку з теорій походження лідерства піддавав критиці Ж. Піаже. Який фактор на його думку не враховувала ця теорія?

4. За яким критерієм у вітчизняній психології виділяють окремо поняття лідера та керівника?

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Практикум: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
2. Горностай П. П. Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища: [монографія] / [П. П. Горностай, О. Л. Вознесенська, І. В. Грибенко та ін. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 190с.
3. Еникеев М. И. Общая и социальная психология: учебник для вузов / М. И. Еникеев. – М. : Норма-Инфра, 1999. – 624 с.
4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 794 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
6. Социальная психология: Учебное пособие для вузов / под ред. А. Н. Сухова, А. А. Деркача. – М.: Высшее образование, 2001. – 600 с.
7. Ходаківський Є. І., Богоявленська Ю. В., Грабар Т. П. Психологія управління. Підручник. 3-тє вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 664 с.

Лабораторна робота №3

ТЕМА: ОСОБИСТІТЬ І ГРУПА.

ГРУПОВІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ РІШЕННЯ (2 години)

Мета: Знайомство з основними з методами прийняття групового рішення. Формування навичок участі та ведення групової дискусії.

Питання для самопідготовки

1. Групове рішення, головні стратегії приймання рішення. Процес прийняття групового рішення.
2. Фактори, що впливають на прийняття групового рішення. Ознаки невдалого рішення.

Теоретична довідка

Прийняття групового рішення є одним з основних процесів, під час якого група розробляє єдину спільну думку за яким-небудь питанням. Крім того, важливим для розвитку групи як цілого є і те, щоб групове рішення було ефективне для неї. Як відмічає М. Р. Битянова, «... групова думка – це не результат групового компромісу, це найбільш оптимальне для всієї групи та кожного її члена рішення життєво важливої задачі».

Існують три основні технології прийняття групового рішення.

1. Групове інтерв'ю – використовують для опитування членів групи з конкретної проблематики та оцінки ситуації, що склалася. Результат – збір інформації, підведення підсумків щодо різноманітності групових поглядів та відношення до них з боку тих, хто провів обговорення.

2. Мозковий штурм – засіб для вільного пошуку нових ідей для рішення актуальної проблеми. Результат – список запропонованих ідей, відібраних за критеріями, що дозволяють реалізувати дану ідею. До таких критеріїв відносяться: реалізація в даних умовах; реалізація зразу, після певного терміну, при додаткових умовах; застосування ідей в інших областях.

3. Групова дискусія – метод групового обговорення, що дозволяє не тільки виявити весь спектр думок членів групи та можливі шляхи вирішення, але й знайти групове рішення проблеми. Таким чином у груповій дискусії відбувається колективне зіставлення інформації, думок, ідей, пропозицій її учасників. Загальна мета дискусії — знаходження істини, розкриття і вирішення проблеми.

Хід роботи

Завдання 1. Прийняття групового рішення з використанням методу групового інтерв'ю.

Мета: виділення основних етапів проведення групового інтерв'ю та засвоєння технології проведення методу.

Завдання 2. Прийняття групового рішення з використанням методу групової дискусії.

Мета: виділення основних етапів групової дискусії, вивчити технологію проведення методу.

Завдання 3. Прийняття групового рішення з використанням методу мозкового штурму.

Мета: виділення основних етапів проведення брейнстормінгу, вивчити технологію проведення методу.

Зробити письмово порівняльний аналіз вивчених методів. Розглянути їх головні відмінності. Скласти порівняльний аналіз етапів проведення методів групового рішення у формі таблиці:

Етап проведення	Групове інтерв'ю	Мозковий штурм	Групова дискусія
1. Збір інформації			
2. Оцінка інформації			
3. Прийняття рішення			

Питання для самоконтролю

1. Перелічіть позитивні сторони групового рішення.
2. В яких сферах людської діяльності доцільно використовувати методи групового вирішення проблемних ситуацій?
3. Опишіть основні правила, які встановлюються ведучим на першому етапі групового інтерв'ю та групової дискусії?
4. Якими соціально-психологічними феноменами представлено прийняття групового рішення?
5. Якими, на вашу думку, комунікативними навичками повинен володіти фахівець для проведення групової дискусії?

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Практикум: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
2. Битянова М. Р. Социальная психология: наука, практика и образ мыслей: Учебное пособие / М. Р. Битянова.– М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 576 с.
3. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
4. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.
5. Рудестам К. Групповая психотерапия / К. Рудестам. – М.: Прогресс, 1993.– 367 с.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ.
ПРИКЛАДНА СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Лабораторна робота №1

ТЕМА: Я-КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ
У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ (2 години)

Мета: Дослідження «Я-концепції». Усвідомлення значущості «Я-концепції» для психологічного благополуччя особистості.

Питання для самопідготовки

1. «Я-концепція» особистості. Структура та функції.
2. Характеристика «Я-концепції» особистості. Її значення.

Теоретична довідка

«Я-концепція» – це сукупність всіх уявлень особистості про себе, пов'язаних з їх оцінкою. Описову складову «Я-концепції» нерідко називають образом Я. «Я-концепція» визначає те, що людина про себе думає, на можливості розвитку в майбутньому. У. Джеймс розглядає глобальну «Я-концепцію» як сукупність установок індивіда, спрямованих на себе самого. Існують три провідних модальності «Я-концепції»:

- реальне Я: уявлення, пов'язані з тим, як індивід розглядає свої актуальні можливості, ролі, свій актуальний статус, тобто пов'язані з його представленнями про те, який він є насправді;
- дзеркальне (соціальне) Я: уявлення, пов'язані з представленнями особистості про те, як її сприймають інші люди;
- ідеальне Я: уявлення, пов'язані з бажанням особистості про те, якою вона хоче бути.

Д. Майерс додає ще одну модальність:

- Я в майбутньому: уявлення, пов'язані з баченням особистості себе у майбутньому.

«Я-концепція» відіграє, по суті, трояку роль:

- сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості;
- визначає інтерпретацію досвіду;
- є джерелом очікувань особистості.

Хід роботи

Завдання 1. Вправа «Малюнок Я»

Мета: дослідження функцій елементів «Я-концепції»

Завдання 2. Вправа «Образ Я»

Мета: визначення ролі «Я-концепції» у міжособистній та груповій взаємодії.

Завдання 3. Вправа «Негативне та позитивне Я»

Мета: дослідження впливу негативної або позитивної «Я-концепції» на поведінку.

Завдання 4. Вправа «Дарунок»

Мета: Визначення важливості позитивного ставлення до себе.

Після проведення завдань слід зробити письмовий аналіз проблематики за темою «Вплив «Я-концепції» на міжособистісну та групову взаємодію.

Питання для самоконтролю

1. Які, на вашу думку, існують відмінності «Я-ідеального» від «Я-реального»?
2. До яких поведінкових особливостей може привести негативна «Я-концепція»?
3. Ч. Кулі запропонував концепцію «Дзеркального Я». Як він розумів процес формування даної структури?
4. Перерахуйте основні джерела розвитку та формування «Я-концепції» особистості.

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Практикум: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
2. Корнев М. Н. Социальная психология: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
3. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 794 с.
4. Мокшанцев Р. И. Социальная психология: Учебное пособие для высших учебных заведений / Р. И. Мокшанцев, А. В. Мокшанцева. – Новосибирск: Инфра-М, 2001. – 408 с.
5. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

6. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани [Пер. с англ. В. Б. Ольшанского]. – Ростов н,Д.: Феникс, 2009. – 544 с.

Лабораторна робота №2

ТЕМА: КОНФОРМНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ
(2 години)

Мета: Дослідження конформності, як соціально-психологічного явища.

Питання для самопідготовки

1. Конформність. Характеристика. Нонконформізм.
2. Причини конформної поведінки.

Теоретична довідка

Конформність – зміна поведінки або переконань в результаті реального або уявного тиску групи. Конформність, або конформна поведінка, – психологічна характеристика позиції особистості відносно позиції групи, прийняття нею певного стандарту, суджень, властивих групі, міра підпорядкування особистості груповому тиску. Конформність констатується там, де фіксується наявність конфлікту проміж думок людини та групи і подолання цього конфлікту на користь групи. Розрізняють конформність зовнішню, коли погляди групи приймаються людиною лише зовні, а насправді вона продовжує чинити опір, і внутрішню, коли особистість дійсно засвоює думку більшості. Головні причини конформної поведінки: нормативний вплив групи і вплив думок більшості членів групи.

Хід роботи

Завдання 1. Розгляд ситуацій, в яких проявляється конформна поведінка.

Мета: дослідити та виявити причини конформної поведінки через обговорення ситуацій, у яких проявляється конформізм.

Зробити висновок. у якому сформулювати основні причини конформної поведінки.

Завдання 2. Розгляд ситуацій в яких проявляється нонконформізм.

Мета: дослідити та виявити причини проявів нонконформізму шляхом знайомства з роллю «незгодного з думкою групи» і усвідомлення свого ставлення до носія цієї ролі.

Завдання 3. Тест «Дослідження конформної поведінки».
Висновки за результатами тестування.

Питання для самоконтролю

1. Суть поняття «конформність»?
2. Які основні причини конформної поведінки?
3. Форми конформної поведінки?
4. Чи залежить прояв конформності від особистих характеристик людини?
5. Який зміст має поняття «нонконформізм»?
6. Які ви знаєте експериментальні дослідження конформізму?
7. Незалежні вчинки особи та прояви нонконформізму – це явища тотожні? Поясніть свою думку.

Список рекомендованих джерел

1. Бэрон Р. Социальная психология: ключевые идеи / Р. Бэрон, Д. Бирн, Б. Джонсон. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с
2. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо, М. Ляйппе [Пер. с англ.] / Под ред. А. Свенцицкого. – СПб. : Питер, 2011. – 448 с.
3. Корнев М.Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
5. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256с.
6. Современная зарубежная социальная психология. Тексты / под ред. Г. М. Андреевой. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 459 с.

Лабораторна робота №3

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ (2 години)

Мета: Дослідження чинників які впливають на соціально-рольову поведінку особистості.

Питання для самопідготовки

1. Статус особистості як показник становища у групі
2. Позиція особистості
3. Роль як реалізація статусу і позиції особистості

Теоретична довідка

Особистість знаходить своє місце у соціумі, відносячи себе до певної категорії, приймаючи пов'язані з цією позицією обов'язки і чекаючи, що інші визнають її права. Статус відображає ієрархічну структуру групи і створює вертикальну диференціацію. Соціальний статус забезпечує права і можливості, але одночасно до багато чого зобов'язує. За допомогою статусів регламентуються стосунки між людьми. Суб'єктивна сторона статусу – позиція особи, яка відображує вибіркоче ставлення до людей в процесі спілкування. Це спрямованість активності особистості. Позиція особистості як соціально-психологічне поняття – це відображення відношення особистості в системі соціально-психологічного спілкування та є віддзеркаленням міжособистісних відносин у внутрішній структурі особистості.

Соціальна роль – це модель поведінки особи, обумовлена її статусом і позицією. Велика частина того, що ми думаємо і робимо, пов'язана з нашими соціальними ролями. Із зміною ролей змінюються наші погляди. Рольові стосунки – це стосунки, обумовлені функціональними обов'язками суб'єкта. Роль особистості при її соціально-психологічному розгляді пов'язується з її положенням, статусом. При цьому статус розглядається не як об'єктивна поведінка індивіда в системі певних соціальних відносин, а, насамперед, як суб'єктивна категорія, тобто «набір» або «організація рольових очікувань», які підрозділяються на очікування – права й очікування – обов'язки людини при виконанні нею тієї або іншої ролі.

Хід роботи

Завдання 1. Вправа «Мої соціальні ролі».

Мета: усвідомлення багатства соціальних зв'язків та їх значення, навчитись визначати реальний розподіл ролей у соціальній групі.

Завдання 2. Вправа «Бюрократ».

Мета: дослідження соціальних ролей, навчитись ранжувати власні соціальні ролі за ступенем актуальності.

Базуючись на результатах вправ, слід написати психологічне есе за тематикою «Вплив на особистість усвідомлення свого статусу, позиції та актуальних для неї соціальних ролей».

Завдання 3. Тест «Мої субособистісні ролі». Висновки за результатами тестування.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте психологічний зміст поняття «Соціальний статус».
2. Поясніть взаємозв'язок понять «Соціальний статус» та «Позиція особистості».
3. Розкрийте психологічний зміст поняття «Соціальна роль».
4. Охарактеризуйте ознаки соціальної ролі.
5. Висвітліть психологічний зміст поняття «Рольова структура особистості».
6. Розкрийте зміст понять, що характеризують рольову поведінку особистості.

Список рекомендованих джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 376 с.
2. Горностай П. П. Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища: [монографія] / [П. П. Горностай, О. Л. Вознесенська, І. В. Грибенкотайн. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 190 с.
3. Корнев М. Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 794 с.
5. Мокшанцев Р. И. Социальная психология: Учебное пособие для высших учебных заведений / Р. И. Мокшанцев, А. В. Мокшанцева. – Новосибирск: Инфра-М, 2001. – 408 с.
6. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ (з практикумом)»

---

1. Предмет і завдання соціальної психології.
2. Історія виникнення і розвитку сучасної соціальної психології.
3. Основні напрямки розвитку сучасної соціальної психології.
4. Класифікація методів соціально-психологічного дослідження.
5. Процедура емпіричного соціально-психологічного дослідження.
6. Характеристика методу спостереження. Види спостереження.
7. Характеристика методів опитування.
8. Методи вивчення міжособистісних відносин у групі.
9. Групова оцінка особистості як метод соціально-психологічного дослідження.
10. Поняття про спілкування. Функції спілкування. Види спілкування.
11. Спілкування як комунікація. Засоби спілкування.
12. Вербальне спілкування. Психологічні особливості побудови ділової бесіди.
13. Невербальне спілкування. Класифікація невербальних засобів спілкування.
14. Проксемичні фактори спілкування. Поняття особистого простору.
15. Поняття кинесики як фактора спілкування.
16. Поняття про засоби масової комунікації. Особливості спілкування у ЗМК.
17. Цілі засобів масової комунікації, функції, ефективність дії.
18. Спілкування як взаємодія (інтерактивний аспект спілкування).

19. Психологічні способи впливу у процесі взаємодії людей (навіювання, наслідування, переконання, зараження).
20. Мода як соціально-психологічний феномен.
21. Переконання. Умови ефективності переконання.
22. Конфліктна взаємодія. Стили поведінки людей у конфліктних ситуаціях. Методи вирішення конфліктів.
23. Спілкування як соціальна перцепція. Механізми сприйняття людини людиною.
24. Основні ефекти сприйняття людини людиною. Атракція.
25. Каузальна атрибуція. Фундаментальні помилки атрибуції.
26. Соціальні групи. Класифікація соціальних груп.
27. Поняття про малу групу. Класифікація малих груп.
28. Процес створення малої групи.
29. Лідерство і керівництво в малих групах. Теорії лідерства. Стили лідерства.
30. Міжособистісні відносини в малій групі: загальне поняття. Типологія міжособистісних відносин.
31. Соціальні норми і регуляція поведінки.
32. Поняття про конформність.
33. Процес прийняття групового рішення. Поняття групової згуртованості. Сумісність і згуртованість членів групи.
34. Система соціального контролю.
35. Поняття про соціально-психологічний клімат групи. Фактори формування соціально-психологічного клімату групи.
36. Міжгрупова взаємодія: основні феномени.
37. Поняття про особистість у соціальній психології.
38. Соціалізація особистості. Інститути соціалізації.
39. Поняття про соціальну установку. Соціальні стереотипи.
40. Типи особистості у соціальній психології. Концепція «здорової особистості».
41. Соціальна психологія влади: загальні поняття.
42. Активні методи навчання. Поняття про соціально-психологічний тренінг.

ПІСЛЯМОВА

Питання про місце соціальної психології в системі наукового знання до цих пір не знайшло остаточного рішення в наукових колах. Це пов'язано з проблемою «кордонів» соціальної психології як науки. Виділяються три позиції, що стосуються розмежування соціальної психології з іншими науками:

- соціальна психологія є частина соціології;
- соціальна психологія є частина психології;
- соціальна психологія є наука, що знаходиться «на стику» соціології і психології.

Ця остання точка зору об'єднує найбільше число дослідників проблематики соціальної психології, хоча нам особисто близька думка видатного соціального психолога С.Московічі, який вважав, що саме психологія знаходиться в основі соціології.

На думку більшості видатних психологів, власне предмет соціальної психології ще має визначитись. На теперішній час він є надзвичайно диференційованим, що характерно для більшості суміжних галузей науки.

Розвиток сучасної психології пов'язаний саме із величезним фактичним та теоретичним матеріалом який отримано завдяки соціальним психологам в результаті експериментальних досліджень. Це підкреслює унікальність цієї науки, яка проявляється в одночасності розвідок як у теоретико-методологічному напрямку так і практичних наробках, оскільки соціальна психологія ґрунтується саме на експериментальних соціально-психологічних дослідженнях. Для сучасного фахівця в області психології засвоєння практичних навичок які базуються на розумінні глибинних соціально-психологічних процесів та механізмів їх руху та розвитку є необхідними у професійному становленні. Саме такі знання, при уважному вивченні, дає курс «Соціальна психологія (з практикумом)».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 376 с.
2. Бэрн Р. Социальная психология: ключевые идеи / Р. Бэрн, Д. Бирн, Б. Джонсон. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с
3. Корнев М. Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 794 с.
5. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
6. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.
7. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани [Пер. с англ. В. Б. Ольшанского]. – Ростов н,Д.: Феникс, 2009. – 544 с.

Додаткова література:

1. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо, М. Ляйппе [Пер. с англ.] / Под ред. А. Свенцицкого. – СПб.: Питер, 2011. – 448 с.
2. Константинов В. В. Практикум по курсу «Социальная психология»: учебно-методическое пособие / В. В. Константинов, Н. С. Аринушкина. – Пенза: ПГПУ им. В.Г. Белинского, 2009 – 88 с.
3. Мокшанцев Р. И. Социальная психология: Учебное пособие для высших учебных заведений / Р. И. Мокшанцев, А. В. Мокшанцева. – Новосибирск: Инфра-М, 2001. – 408 с.

4. Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии / Э. Пайнс, К. Маслач. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.
5. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / Под общ. ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
6. Практикум по социальной психологии / под ред. И. С. Клециной. – СПб.: Питер, 2006. – 256с.
7. Современная зарубежная социальная психология. Тексты / под ред. Г. М. Андреевой. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 459 с.
8. Социальная психология в трудах отечественных психологов: Хрестоматия / сост. и ред. А. Л. Свенцицкий. – СПб. : Питер, 2000. – 536 с.
9. Социальная психология: Практикум : учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров и др. ; под ред. Т. В. Фоломеевой. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
10. Социальная психология: учеб. пособ. / отв. ред. А. Л. Журавлев. – М.: ПЕРСЭ, 2002. – 351с.
11. Социальная психология: Учебное пособие для вузов / под ред. А. Н. Сухова, А. А. Деркача. – М.: Высшее образование, 2001. – 600 с.
12. Социальная психология: Хрестоматия: учеб. пособ. для студентов вузов / сост. Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М: Аспект Пресс, 2003. – 475 с.

Допоміжна література:

1. Бадмаев Б. Ц. Психология: как ее изучить и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов / Б. Ц. Бадмаев. – М.: Учебная литература, 1997. – 256 с.
2. Безпалько О. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб / О. Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
3. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Эрик Берн : [Пер. с англ.]. – СПб.: Ленинздат, 1992. – 400 с.
4. Битянова М. Р. Социальная психология: наука, практика и образ мыслей: Учебное пособие / М. Р. Битянова. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 576 с.

5. Блинова О. Є. Психодіагностика: психометричні основи конструювання тестів. Навчальний посібник для студентів / О. Є. Блинова. – Херсон: ПП Вишемирський, 2007. – 174 с.
6. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А. Гольдштейн, В. Хомик. – К.: Либідь, 2003. – 520 с.
7. Горностай П. П. Методи групової роботи в системі освіти: методичні рекомендації / П. П. Горностай. – К., 2016. – 64 с.
8. Горностай П. П. Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища: [монографія] / [П. П. Горностай, О. Л. Вознесенська, І. В. Грибенкотайн. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 190 с.
9. Гришина Н. В. Психологія конфлікту / Н. В. Гришина. – СПб.: Питер, 2003. – 464 с.
10. Емельянов С. М. Управление конфликтами в организации / С. М. Емельянов. – СПб.: «Авалон», 2006. – 256 с.
11. Еникеев М. И. Общая и социальная психология: учебник для вузов / М. И. Еникеев. – М.: Норма-Инфра, 1999. – 624 с.
12. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода: навч. посіб. / А. Т. Ішмуратов. – К., Наукова Думка, 1996. – 190 с.
13. Кікінежді О. М. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 173 с.
14. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид; [Пер. с англ. Ю. А. Асеева]. – М.: Наука, 1988. – 429 с.
15. Моргун В. Ф. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. – 464 с.
16. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапия / Н. Пезешкиан; [Пер. с нем. Л. П. Галанза]. – М.: Институт позитивной психотерапии, 2006. – 464 с.
17. Рудестам К. Групповая психотерапия / К. Рудестам. – М.: Прогресс, 1993. – 367 с.
18. Самоукина Н. Практическая психология в школе: лекции, консультирование, тренинги / Н. Самоукина. – М.: ИНТОР, 1997. – 192 с.
19. Современная зарубежная социальная психология. Тексты / под ред. Г. М. Андреевой. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 459 с.

20. Соціальна психологія в трудах отечественних психологів: Хрестоматія / сост. и ред. А. Л. Свенцицкий. – СПб.: Питер, 2000. – 536 с.
21. Соціальна психологія: Хрестоматія: учеб. пособ. для студентів вузів / сост. Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 475 с.
22. Стюарт Й. Современный транзактный анализ / Й. Стюарт, В. Джойнс; пер. с англ. В. Данченко. – СПб. : Социально-психологический центр, 1996. – 330 с.
23. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
24. Ходаківський Є.І. Психологія управління. Підручник / Є. І. Ходаковський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. [3-тє вид. перероб. та доп.] – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 664 с.

Інформаційні ресурси:

1. Сайт Інституту соціальної та політичної психології НАПН України <http://ispp.org.ua/biblioteka.htm>
2. Сайт журналу «Освіта регіону» (Політологія. Психологія. Комунікації): <http://social-science.com.ua/archive>
3. Херсонський віртуальний університет: <http://dls.ksu.kherson.ua/dls/Library/Catalog.aspx>
4. Електронна психологічна бібліотека «Псі-фактор»: <http://psyfactor.org/lybr.htm>
5. Електронна психологічна бібліотека: <http://www.zipsites.ru/psy/psuilib/>
6. Професійне інтернет – видання «Психологічна газета»

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СХЕМА ВИСНОВКУ ДО ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ

1. Інформація про методику. Автор методики. Мета методики (що тест вивчає: властивість, процес, тощо). На які категорії випробуваних розрахована методика (вік, освіта ...);
2. Безпосередній аналіз результатів: кількісний та якісний аналіз;
3. Психологічна інтерпретація отриманої тестової інформації;
4. Висновки про рівень розвитку діагностованих властивостей у цілому;
5. Практичні рекомендації.

ДОДАТОК Б

КАРТКИ-ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВПРАВИ «ОПИШИ ПРЕДМЕТ»

ПСИХОАНАЛІЗ: допомога чи втрата часу?	Дейл Карнегі	Люди – мауглі	Обдаровані діти
Психічна діяльність тварин	Видатна особистість	Психотерапе втична бесіда	Людина із сильною волею
Шляхетний вчинок	Мотивація на успіх	Політичний лідер	Згуртований колектив
Аутотренінг та шкідливі звички	Студентське життя	Вдячна людина	Невербальне спілкування
Шкільний психолог	Коротка пам'ять	Цікава книга	Соціальна психологія
Геніальна ідея	Цивілізація	Тест Роршаха	Кукла Барбі
Конфлікт та згода	Дитяча психологія	Великі відкриття	гіпноз

ДОДАТОК В

КАРТКИ-ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВПРАВИ «ДОБРИЙ ДЕНЬ» (ПЕРЕДАЧА ІНФОРМАЦІЇ ТА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТОНАЦІЇ)

ЦІКАВІСТЬ	РАДІСТЬ	СМУТОК	ЗЛІСТЬ
СТРАХ	ВІДРАЗА	ЗДИВУВАННЯ	ПЕРЕЛЯК
ІРОНІЯ	ЗАХВАТ	НУДЬГА	СПОКІЙ
ОБРАЗА	ПРЕЗИРСТВО	ВДЯЧНІСТЬ	УМИРОТВОРЕННЯ

ДОДАТОК Г

ЗАВДАННЯ ДО ВПРАВИ «ЛЮДИНА З ТЕЛЕФОНОМ»

Ви заклопотані, схвильовані, тривожні. Викликаєте швидку допомогу.
Ви агресивно налаштовані по відношенню до опонента, висловлюєте йому своє негативне відношення, лаєтесь.
Ви щасливі, закохані, домовляється про побачення.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Навчальне видання

І. Р. Крупник, О. Є. Блинова

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ**

**СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
(З ПРАКТИКУМОМ)**

Українською мовою

Верстка – Н.М. Ковальчук

Підписано до друку 29.12.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 3,72. Тираж 300. Замовлення № 0218-39.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.